

MEMORANDUM INSAKE DIE AFBAKENING VAN DIE NOORDWESTE

1. **DIE STREEK WAT BETROKKE IS:** Noordweste.
2. **NAAM VAN DIE ORGANISASIE WAT DIE VOORLEGGING DOEN:** Noordweste Aksiekomitee.
3. **SOORT ORGANISASIE:** Die Noordweste Aksiekomitee is nie 'n organisasie met individuele lede nie, maar 'n **privaat inisiatief** wat die behoeftes en wense van 'n aantal instansies en gemeenskapsorganisasies koördineer en artikuleer.
4. **OF DIE LEDE VAN DIE ORGANISASIE WAT DIE VOORLEGGING DOEN, GERAADPLEEG IS EN OF HULLE DIE VOORGESTELDE GRENSE STEUN:** Soos in paragraaf 3 hierbo aangetoon, het die Noordweste Aksiekomitee nie lede in die gewone sin van die woord nie. Die **legitimiteit** van die voorlegging is daarin geleë dat dit opgestel is deur 'n komitee wat **gekies** is tydens 'n byeenkoms van belanghebbendes op Potchefstroom op 14 September 1993 en daarna vir bekragtiging voorgelê is aan 'n groot aantal organisasies en instellings in die voorgestelde streek. (Vergelyk Bylaag A vir 'n lys van organisasies en instellings wat die voorstel steun.)
5. **OF HULLE TEVREDE IS MET 'N SEKERE STREEK EN HULLE REDES OM DIE BESLUIT TE MOTIVEER:** Daar is in die algemeen tevredenheid met die wyse waarop die streek deur die Kommissie afgebaken is, maar die Aksiekomitee wil graag vertoë rig ten opsigte van twee van die sogenaamde sensitiewe areas wat die Noordweste direk raak, te wete:
 - (c) Oranje-Vrystaat - of die streek en die Noordwestelike streek saamgevoeg moet word.
 - (g) Noord-Kaapland - of die noordelike grens van die streek Kuruman en Postmasburg moet insluit, en of Namakwaland uitgesluit moet word van hierdie streek.

Die twee punte sal hieronder apart beredeneer word in terme van kriteria wat deur die Kommissie geïdentifiseer is.

6.

SAMEVOEGING ALDAN NIE VAN DIE ORANJE-VRYSTAAT MET DIE NOORDWESTE

UITGANGSPUNT: Die Afbakeningskommissie se aanbeveling dat die Oranje-Vrystaat en die Noordweste twee afsonderlike streke moet wees, word aanvaar. Die Aksiekomitee is sterk gekant teen enige poging om dié twee streke te probeer saamvoeg. So 'n samevoeging maak eenvoudig nie sin in terme van die kriteria wat deur die Kommissie geïdentifiseer is nie en wel om die volgende redes:

6.1 Ekonomiese aspekte

Die Oranje-Vrystaat is 'n ekonomies funksionele gebied met Bloemfontein as hoof nodale punt. Ander belangrike nodale punte is Sasolburg, Welkom en Phuthaditjaba. Die OVS streek het 'n **gediversifiseerde ekonomiese basis** met mynbou, nywerheid, landbou en dienste wat 'n belangrike rol speel.

Die Noordweste is grootliks 'n **landelike** gebied met geen metropolitaanse sentrum nie. Die ekonomiese funksionaliteit vestig rondom Klerksdorp, Orkney en Stilfontein as grootste node in die streek. Ander nodale punte is Mmabatho, Vryburg, Kuruman, Postmasburg, Rustenburg en Potchefstroom. Die streek het goed ontwikkelde ekonomiese¹ bronne wat dit ekonomies 'n relatief lewensvatbare streek maak. Die ekonomiese basis word gekenmerk deur 'n goed ontwikkelde kommersiële landbousektor, mynbou en meer beperkte nywerheidsektor. Dit het 'n goed ontwikkelde infrastruktuur wat dit doeltreffend met die vier omliggende streke laat skakel.

Die samevoeging van die twee streke is nie net **onnodig** nie - dit sal ekonomies ook sterk negatief op die Noorweste reflekteer:

- * Die twee streke sal gesamentlik 'n bevolking van 5.12 miljoen hê, wat geweldige eise aan die ekonomiese en finansiële hulpbronne van so 'n gesamentlike streek sal stel.
- * Samevoeging sal die BGP per capita van die streek laat daal vanaf R3 619 na R3 037. Ekonomies sal die mense van die Noordweste beslis swakker daaraan toe wees.

6.2 Administratiewe en institusionele vermoëns

Die Oranje-Vrystaat het 'n goed ontwikkelde administratiewe en institusionele vermoë gegewe die fasiliteite in die verskillende staatsdepartemente, die provinsiale administrasie, die Qwa-Qwa-selfregerende gebied asook die Thaba'Nchu distrik van Bophuthatswana. Die streek het ook histories goed ontwikkelde tersiêre en ander opleidingsinstellings wat in die bestuurs en ander menslike hulpbronne sal kan voorsien.

In die geval van die Noordweste is die institusionele en administratiewe vermoëns oneweredig deur die streek versprei. In Potchefstroom is 'n Streekkantoor van die Provinsiale Administrasie gevestig wat bepaalde funksies verrig. Verder is daar verskillende streekkantore van sentrale owerheidsdepartemente in veral Potchefstroom maar ook in Klerksdorp, Rustenburg en Vryburg gevestig. 'n Substansiële maar relatief onderbenutte infrastruktuur bestaan in Mmabatho wat indien dit kan realiseer, kan voorsien in die beplannings-, beleids- en ontwikkelingsbestuur behoeftes van die streek.

6.3 Geografiese samehang (koherensie)

Die Oranje-Vrystaat voldoen as streek aan die kriteria vir geografiese koherensie. Dit het sterk landelik-stedelike skakelings met verskillende nodale punte asook 'n moontlike streek hoofstad naamlik, Bloemfontein.

Die Noordweste vorm opsigself 'n geografiese koherente eenheid wat die meeste dele van die gefragmenteerde distrikte van

Bophuthatswana insluit. Deur die insakeling van Bophuthatswana by die Wes-Transvaal en dele van Noord-Kaap word die toepaslike landelik-stedelike skakeling bewerkstellig. In Mmabatho beskik die streek ook oor 'n moontlike hoofstad.

Die gesamentlike streek sal byna 'n kwart ($\pm 23\%$) van Suid-Afrika se totale oppervlakte beslaan, wat uit 'n infrastrukturele oogpunt gesien, moeilik deur die finansiële bronne van die streek voorsien en instand gehou sal kan word. Uit 'n nasionale oogpunt is dit ook uiters onaanvaarbaar om 'n kwart van die landgebied aan een streek toe te ken en oorblywende driekwart deur 6-8 streke te laat deel.

6.4 Sosio-kulturele oorwegings

'n Groot verskeidenheid taalgroepe soos Sotho, Afrikaans, Engels, Xhosa, Zulu en Tswana kom in die Oranje-Vrystaat voor. Hierdie groepe het egter met verloop van tyd 'n streeksamehorigheid en afhanklikheidsgevoel ontwikkel wat tot voordeel van die ontwikkeling van die streek kan wees.

Volgens prof. Du Pisanie verteenwoordig die Tswana- en Afrikaanssprekende bevolkingsgroepe meer as 80% van die inwoners van die Noordwestelike streek. Hierdie twee groepe saam met ander minderheidsgroepe, het oor baie jare 'n **streekbewussyn** ontwikkel wat 'n baie groot bydrae sal lewer tot die ontwikkeling van die streek.

Die Oranje-Vrystaat het 'n kulturele identiteit en streeksbewussyn van sy eie. Samevoëging van die Oranje-Vrystaat met die Noordweste sal die ontwikkeling van 'n samehorigheidsgevoel in die streek baie bemoeilik omdat die streek dan kultureel en histories baie meer **kompleks** raak. Die potensiele dominasie wat van die metropool Bloemfontein sal uitgaan, sal ook spanning opwek in die Noordweste wat beslis nie bevorderlik vir ontwikkeling in die streek sal wees nie.

6.5 Samevating

In die lig van die bostaande feite is daar dus geen goeie gronde vir die samevoeging van die Oranje-Vrystaat met die Noordweste nie - nie histories of geografies nie en ook nie kultureel en ekonomies nie. Trouens, die mense van die Noordweste sal in belangrike opsigte, veral ekonomies, benadeel word deur so 'n samevoeging.

7. INSLUITING/UITSLUITING VAN KURUMAN EN POSTMASBURG BY DIE NOORDWESTE

UITGANGSPUNT: Kuruman en Postmasburg is onlosmaaklik deel van die Noordweste en kan nie daarvan uitgesluit word nie. Die aanbeveling van die Kommissie in hierdie verband word dus gesteun en wel om die volgende redes:

7.1 In tabel 2 (aangeheg) word 'n uiteensetting gegee van die impak wat die uitsluiting van die twee distrikte op die Noordwestelike streek sal hê.

- Die BGP per capita sal daal van R3 619 tot R3 153.

- Die BGP sal daal van R8 223 miljoen tot R7328,5 miljoen.

- Die digtheid van die streek sal verhoog van 15,8 persone per vierkante kilometer tot 20,7 persone per vierkante kilometer.

7.2 Die uitsluiting van Kuruman sal tot gevolg hê dat die funksionele verbinding wat daar tussen Kuruman en Kudumane in Bophuthatswana bestaan, verbreek word. Kuruman dorp en Mothibistad in Bophuthatswana is feitlik langs mekaar geleë en Mothibistad dien dan ook as arbeidsbron vir Kuruman.

Die Kudumane en Ganyesa distrikte van Bophuthatswana dien verder ook as arbeidsbron vir myne in die Kuruman en Postmasburg distrikte. Daarom dan ook die sterk uitspraak

van Samancor dat die gebiede 'n funksionele en ekonomiese eenheid binne een streek moet wees.

- 7.3 Op grond van sosio-kulturele oorwegings kan geredeneer word dat inwoners in die Kuruman en Postmasburg landdrosdistrikte hoofsaaklik Tswana- en Afrikaanssprekend is. Hierdie taaleienskap stem ten volle ooreen met dié van die res van die Noordweste.
- 7.4 Postmasburg, landdrosdistrik met 'n BGP van R625 miljoen, is onontbeerlik vir die ontwikkeling van die westelike deel van die Noordweste. Hierdie distrik wat net soos Kuruman distrik oor ryk minerale neerslae beskik, kan die stimulus vir groot ontwikkeling in dié deel van die streek wees.

8. INSLUITING VAN GORDONIA BY DIE NOORDWESTE

UITGANGSPUNT: Nie net Kuruman en Postmasburg nie, maar ook die landdrosdistrik Gordonia vorm 'n integrale deel van die Noordweste. Gordonia moet derhalwe by die Noordweste ingesluit word en wel om die volgende redes:

- 8.1 Uit 'n ontwikkelingsoogpunt gesien, skakel Gordonia baie beter in by die Noordweste as by enige ander streek. Die ekonomiese basis wat veral gebou is op landbou (besproeiing) en toerisme skep 'n diversiteit met die oostelike gedeeltes by Kuruman en Postmasburg wat veral op mynbou en veeteeld gerig is.
- 8.2 Op primêre en sekondêre onderwysgebied word Gordonia reeds bedien vanuit Potchefstroom. As deel van die Noordweste kan hy ook deel word van die tersiêre onderwyssisteem van die streek - iets wat die distrik sal ontbeer as hy deel bly van die Noord-Kaap wat oor geen tersiêre onderwysinrigting beskik nie.
- 8.3 Die Kalahari Gemsbokpark wat binne die Gordonia distrik en Botswana geleë is, word as 'n eenheid deur Botswana en

Suid-Afrika bestuur. Uit 'n bestuursoogpunt is die skakeling tussen Gaborone en Mmabatho, veral waar die Noordwestelike streek oor so 'n lang afstand aan Botswana grens, net meer logies as skakeling met 'n streek wat na die Wes-Kaap strek.

- 8.4 Die nodale punt Upington bied die geleentheid vir die stimulering van 'n ontwikkelingsas wat strek van die PWV-gebied in die ooste, deur Potchefstroom, Klerksdorp, Vryburg, Kuruman tot by Upington.

9. SAMEVATTING

Die Afbakeningskommissie se voorstelle vir die afbakening van die Noordweste skep 'n goeie basis, maar vir die doeltreffende funksionering van 'n ekonomies lewensvatbare streek is dit **absoluut noodsaaklik dat Kuruman en Postmasburg by die streek ingesluit bly en dat Gordonia bygevoeg word.** Genoemde drie distrikte vorm ekologies, ekonomies en histories deel van die Noordweste. **Die samevoeging van die Oranje-Vrystaat met die Noordweste is onsinnig** solank daar in terme van nege of agt of selfs sewe streke gedink word. Eers as daar sprake is van 'n sesstreek bedeling is dit 'n opsie wat oorweeg kan word.

NOORDWESTE AKSIEKOMITEE

Prof. A.J. Viljoen (S)

Adv. S.F. du Toit

Mnr. J. de Jager

Dr. B.H.J. van der Berg

Mnr. C.C. van Eeden

Dr. J.B. Giliessen

Prof. J.L. Schutte (adviserend)

Prof. P.J.J.S. Potgieter (adviserend)

[illegible]

TABEL 1: KENMERKE VAN VOORGESTELDE STREKE

INDIKATOR	SUID- AFRIKA	NOORD- WESTE	OVS	NOORD- KAAP	WES- KAAP	OOS- KAAP	KWAZULU/ NATAL	OOS- TVL	NOORD- TVL	PWV- GEBIED
Oppervlakte (’000 km ²)	1220.1	151.2	128.4	346.6	108.6	174.2	87.4	78.3	174.0	25.3
Bevolking (’000)	38888.4	2396.6	2723.3	726.6	3392.7	6137.0	7590.2	2129.5	4525.3	9267.2
Bevolkingsgroei (1985-1991)	2.5	1.8	2.1	0.9	2.2	1.9	1.8	2.6	3.1	3.6
Digtheid (persone/km ²)	31.9	15.8	21.2	2.2	31.2	35.1	86.8	27.2	26.0	366.1
Amptelike verstedelik- kingskoers (%)	49.8	29.3	48.9	65.8	86.1	35.0	39.4	35.3	8.8	82.4
Groei in verstedelik- ing (1985-1991)	3.0	2.1	3.1	1.8	2.5	3.1	2.0	3.5	3.6	3.7
Potensiële arbeids- mag (’000)	16339.9	1015.2	1199.0	325.3	1686.6	2156.8	3044.0	921.2	1418.5	4573.3
Amptelike werkloos- heidskoers	14.7	15.1	11.2	12.3	9.6	24.8	18.8	8.9	17.0	13.5
BGP (R miljoen) 1988	120716	8223	7327	2371	15620	9017	17440	9835	3786	47100
BGP groei (1970-1988)	1.4	1.2	-0.6	1.6	1.0	1.8	1.9	3.3	4.3	0.8
% Verspreiding van BGP	100	6.8	6.1	2.0	12.9	7.5	14.4	8.1	3.1	39.0
BGP per capita (R) 1988	3332	3619	2861	3353	4906	1553	2421	4974	914	5624
Persoonlike inkomste per capita (1985)	2580	2000	2184	2817	4373	1360	1971	2341	725	4575

TABEL 2: OPVALLENDE KENMERKE VAN DIE NOORD-WESTE EN OVS- STREKE

INDIKATOR	NOORD-WESTE	OVS	NOORD-WESTE SAAM MET OVS	NOORD-WESTE SONDER KURUMAN EN POSTMASBURG	NOORD-WESTE SAAM MET GORDONIA
Oppervlakte ('000 km ²)	151.2	128.4	279.6	114.3	205.2
Bevolking ('000)	2396.6	2723.3	5119.9	2324.2	2528.2
Digtheid (persone per km ²)	15.8	21.2	18.3	20.7	12.3
BGP (R milj) 1988	8223	7327	15550	7328.5	8657
BGP per capita (R) 1988	3619	2861	3037	3153	3724

BYLAAG A: LYS VAN ORGANISASIES EN INSTANSIES WAT DIE NOORDWESTE AKSIEKOMITEE SE VERTOË TEN OPSIGTE VAN DIE AFBAKENING VAN DIE NOORDWESTELIKE STREEK STEUN

1. WES-TRANSVAALSE VERENIGING VAN PLAASLIKE OWERHEDE (WESPO) WAT DIE VOLGENDE PLAASLIKE OWERHEDE INSLUIT:

- 1.1 Amalia Gesondheidskomitee
- 1.2 Biesiesvlei Gesondheidskomitee
- 1.3 Bloemhof Munisipaliteit
- 1.4 Stadsraad van Carletonville
- 1.5 Coligny Munisipaliteit
- 1.6 Delareyville Munisipaliteit
- 1.7 Hartbeesfontein Munisipaliteit
- 1.8 Leeudoringstad Munisipaliteit
- 1.9 Stadsraad van Lichtenburg
- 1.10 Stadsraad van Orkney
- 1.11 Ottosdal Munisipaliteit
- 1.12 Ottoshoop Gesondheidskomitee
- 1.13 Sannieshof Munisipaliteit
- 1.14 Stadsraad van Schweizer-Reneke
- 1.15 Stadsraad van Stilfontein
- 1.16 Swartuggens Munisipaliteit
- 1.17 Stadsraad van Ventersdorp
- 1.18 Stadsraad van Wolmaransstad
- 1.19 Stadsraad van Zeerust

2. TRAPREV-WES WAT 30 PLAASLIKE OWERHEDE IN DIE STREEK INSLUIT. SOMMIGE HET HULLE STEUN SKRIFTELIK INGESTUUR:

- 2.1 Stadsraad van Rustenburg
- 2.2 Stadsraad van Klerksdorp
- 2.3 Stadsraad van Potchefstroom
- 2.4 Dorpsraad van Koster

DIE VOLGENDE DORPE SE ONDERSTEUNING IS TELEFONIES VERKRY:

- 2.5 Alabama BK (Klerksdorp)
- 2.6 Promosa BK (Potchefstroom)
- 2.7 Ipelegeng Dorpskomitee (Schweizer-Reneke)
- 2.8 Kanana Dorpskomitee (Orkney)
- 2.9 Jouberton Dorpsraad (Klerksdorp)
- 2.10 Khuma Dorpsraad (Stilfontein)
- 2.11 Manzilpark Bestuurskomitee (Klerksdorp)
- 2.12 Cedrela Bestuurskomitee (Koster)

3. WESTERN TRANSVAAL EDUCATION FOUNDATION.

4. DEPARTEMENT VAN ONDERWYS EN OPLEIDING (DIAMANTVELDSTREEK) 98 HANDTEKENINGE, INSLUITEND ALLE INSPEKTEURS VAN ONDERWYS IN DIE STREEK.

5. POTCHEFSTROOMSE BESIGHEIDSFORUM (VERTEENWOORDIG 320 BESIGHEDE)

- 6. **NASIONALE PARTY POTCHEFSTROOM**
- 7. **NASIONALE PARTY VENTERSDORP**
- 8. **INDIAN COMMUNITY FORUM, GROOT MARICO**
- 9. **PLAASLIKE BESTUURSRAAD, GROOT MARICO**
- 10. **BOEREVERENIGING, GROOT MARICO**
- 11. **KOSH 2000**